

การพัฒนา ศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นชาวเล เพื่อสร้างพลังชุมชน

นฤมล อรุโณทัย²

พลาเดช ณ ป้อมเพชร³

และจิระวรรณ บรรเทาทุกข์⁴

¹ จากการศึกษาวิจัยเพื่อหาแนวทางการพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล
โครงการนำร่องอันดามัน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กันยายน 2549.

^{2,3,4} นักวิจัย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เกริ่นนำ

กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล เป็นกลุ่มคนพื้นเมืองที่อาศัยและทำมาหากินในบริเวณภาคใต้ของประเทศไทยมานานแล้ว มีภาษา วัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่เป็นเอกลักษณ์ และควรเป็นความภาคภูมิใจของชุมชน รวมทั้งของประเทศด้วย

ชาวเลในประเทศไทยอาจจะแบ่งออกได้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยๆ สามกลุ่ม คือ

1. กลุ่มอุรักลาไวย์ มีถิ่นที่อยู่อาศัยในจังหวัดภูเก็ต กระบี่ ตรัง สตูล
2. กลุ่มมอแกน มีถิ่นที่อยู่อาศัยในจังหวัดพังงาและภูเก็ต
3. กลุ่มมอแกน มีถิ่นที่อยู่อาศัยในจังหวัดระนอง พังงาและภูเก็ต

ชาวเลทั้งสามกลุ่มมีภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับทะเล ซึ่งทำให้สามารถดำรงชีวิตประมงได้ตั้งแต่ ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ระบบนิเวศย่อยๆ ในบริเวณชายฝั่งเป็นแหล่งอาหารและแหล่งทำมาหากินของชาวเลมายาวนาน ความรู้เกี่ยวกับทะเลได้สั่งสมขึ้นมาเป็นภูมิปัญญา (พลาเดช 2546) ซึ่งภูมิปัญญานี้ทำให้ชาวเลสังเกตปรากฏการณ์และความเปลี่ยนแปลงของทะเลได้ และสามารถจะรอดพ้นจากพิบัติภัยสึนามิโดยในหลายชุมชนไม่มีใครเสียชีวิตเลย

แม้ว่าจะมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่โดดเด่น แต่ชาวเลก็ไม่ได้รับการเชิดชูในฐานะชนพื้นเมืองที่ควรจะมีสิทธิด้านที่อยู่อาศัย และสิทธิทางวัฒนธรรม ชาวเลขาดความมั่นคงในที่อยู่อาศัยบริเวณชายฝั่งทะเล ซึ่งเป็นที่ที่อยู่อาศัยและทำมาหากินมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ภัยคุกคามต่อวัฒนธรรมชุมชนคือ เริ่มมีการรุกคืบของธุรกิจพัฒนาที่ดิน ธุรกิจท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ ซึ่งอาจทำให้ไม่เหลือผืนดินให้ขยับขยายหรือสืบทอดต่อไป

จนถึงรุ่นลูกหลานอีกต่อไป ยิ่งไปกว่านั้น มีผู้ให้ความสนใจในประเด็นเรื่องสังคมวัฒนธรรมน้อยมาก และสิทธิในหลายๆ ด้านก็ไม่ได้ได้รับการรับรองจึงนับว่าเป็นกลุ่มที่ถูกละเลยและกำลังจะสูญเสียชีวิตลักษณะทางวัฒนธรรมไปอย่างน่าเสียดาย

แต่พิบัติภัยที่ชาวเลหลายชุมชนประสบเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2547 ทำให้มีผู้ที่รู้จักชาวเลมากขึ้นจากการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชน และจากการที่องค์กร หน่วยงาน มูลนิธิต่างๆ จำนวนมากเข้ามาช่วยเหลือฟื้นฟูชุมชนในพื้นที่ภาคใต้ จึงเริ่มมีความสนใจที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมของคนกลุ่มนี้มากขึ้นเพื่อที่เข้าใจรากฐานทางวัฒนธรรมในการต่อยอดงานพัฒนาชุมชน ในขณะที่เดียวกันปฏิสัมพันธ์ที่เพิ่มขึ้นกับคนกลุ่มต่างๆ นอกชุมชนก็มีส่วนทำให้ชาวเลเกิดความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้เข้าใจ และสืบทอดวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น ซึ่งผิดกับแต่เดิมที่วัฒนธรรมชาวเลถูกกดทับเนื่องจากคนส่วนใหญ่ในสังคมหลักมองว่าคนกลุ่มนี้ล้าหลัง ไร้การศึกษา สกปรก ฯลฯ

หลังจากที่ชุมชนเริ่มฟื้นตัวจากผลกระทบของภัยพิบัติ มีการสร้างบ้านถาวรและได้รับสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐาน ได้รับการช่วยเหลือด้านเรือและอุปกรณ์ประมงแล้ว หลายๆ ชุมชนเริ่มหันมาสนใจในการจัด “พื้นที่สาธารณะ” ในชุมชนเพื่อสร้างศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้น ทีมวิจัยจึงได้ศึกษาหาแนวทางการพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล วิธีการศึกษาคือสำรวจชุมชนชาวเลใน 5 จังหวัดภาคใต้ และรับฟังความคิดเห็นเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวทางที่ชุมชนชาวเลในปัจจุบันต้องการพัฒนาศูนย์วัฒนธรรม เช่น หอชาติพันธุ์ พิพิธภัณฑ์ชาวเล กระทั่งอภิมหาพิพิธภัณฑ์ โรงเรียน

ภาษามอแกน หลังจากนั้นก็ให้นำข้อมูลมาสังเคราะห์เป็นรายงานวิจัย บทความนี้เป็นส่วนย่อยของรายงานฉบับสมบูรณ์ (สถาบันวิจัยสังคม 2549)

แนวคิดการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมหรือพิพิธภัณฑ์กับกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและพลังชุมชน

ศรีศักร วัลลิโภดม (2548) นักมานุษยวิทยาที่มีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นพัฒนาการของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายแห่งได้อธิบายถึงกระบวนการสร้างและทำงานเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นว่า “การทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นการสร้างความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่นหัวใจของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไม่ใช่การรวบรวมวัตถุ แต่ต้องสร้างความรู้ขึ้นมา ก่อน ถ้ามีแต่วัตถุจะไม่เห็น “คน” ความรู้สร้างโดยการรวบรวมข้อมูลที่เป็นจริงมาตีความ เพราะความรู้ในปัจจุบันถูกสร้างจากรัฐ ส่วนความรู้ของท้องถิ่นถูกล้ำและถูกรังแกมาโดยตลอด”

บริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล (2548) ให้ความเห็นเกี่ยวกับเงื่อนไขการเกิดขึ้นของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนจำนวนมากในช่วงหลายปีที่ผ่านมาว่ามาจากแรงผลักดันทั้งจากภายนอกและภายใน กล่าวคือ เป็นนโยบายของหน่วยงานรัฐเพื่อกระจายอำนาจจากส่วนกลางออกสู่ท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังให้คนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของรากเหง้าและประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเอง และเพื่อส่งเสริมนโยบายการสร้างงานและอาชีพให้กับชุมชนผ่านการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังมีแรงผลักดันจากภายใน คือเป็นความต้องการของท้องถิ่นที่จะอนุรักษ์ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนที่กำลังจะสูญหายไป เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการและตัดสินใจเรื่องระบบบริหารงาน พิพิธภัณฑ์

ท้องถิ่นจึงเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน และใช้สื่อสารให้คนภายนอกเห็นถึงอัตลักษณ์ของตนเอง

สิริอาภา รัชตะหิรัญ (2548) ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนยี่สาร อธิบายถึงจุดประสงค์ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นว่า “พิพิธภัณฑ์ต้องก้าวข้ามจากคลังวัตถุสู่**แหล่งการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และความรู้ท้องถิ่น การศึกษาและการสร้างคน** จุดประสงค์หลักของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นคือ **การสร้างความรู้ความภาคภูมิใจและการรู้จักในคุณค่าวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เพื่อสร้างให้คนในท้องถิ่นรู้ที่จะเลือกรับและปรับใช้กับกระแสความเปลี่ยนแปลงจากภายนอกชุมชน”**

ศิริพร ศรีสินธุ์อุไร และอุษณีย์ พรหมสุวรรณ (2543) ซึ่งศึกษาการพัฒนาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่วัดม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม และให้ความเห็นว่ากระบวนการนี้คือการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ทางวิชาการ พิพิธภัณฑ์ (นักวิชาการ) และความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น (ชุมชน) หรือเรียกได้ว่าเป็น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และทำสุดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะเป็นกลไกสื่อความรู้ ข้อเท็จจริงของท้องถิ่นเพื่อทำให้เกิดสำนึกร่วมทางสังคม เกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าและอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เกิดพลังร่วมกันในชุมชน ผลพลอยได้ที่ตามมาคือการถ่ายทอดความรู้ไปสู่เยาวชนและคนรุ่นหลังรวมทั้งการฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ดังที่ผู้ศึกษาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วงและบ้านเขายี่สารค้นพบว่า “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นไม่เพียงนำพาความเชื่อมั่นและความภาคภูมิใจในตนเองมาสู่คนท้องถิ่น ยังเป็นแหล่งให้การศึกษารเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นนั้นๆ เป็นคลังสิ่งสมมุติปัญญาความรู้สำหรับคนในท้องถิ่น เป็นเวทีสำหรับการปฏิสังสรรค์ทางสังคม การ

พื้นที่วัฒนธรรมที่กำลังจะสูญสลาย การสร้างสรรค์และผสมผสานภูมิปัญญา
เดิมกับความรู้หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่” (ศิริพรและอุษณีย์ 2543)

ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างพิพิธภัณฑ์/ศูนย์วัฒนธรรมที่
เป็นทางการกับศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น

	พิพิธภัณฑ์/ศูนย์วัฒนธรรม ที่เป็นทางการ	ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น
เนื้อหา	เน้นการจัดแสดง “วัตถุ” แบบเป็น ทางการโดยวัตถุเหล่านี้เป็น ตัวแทนภาพนิ่งของประวัติศาสตร์ และอารยธรรม สะท้อนให้เห็น เอกลักษณ์ของชาติ	ใช้วัตถุเป็นส่วนประกอบสะท้อนให้ เห็นความรู้และกิจกรรมในท้องถิ่น มิติที่เคลื่อนไหวของสังคมและ วัฒนธรรม ความสัมพันธ์และ เชื่อมโยงของบุคคลและกลุ่มคนใน ท้องถิ่น
รูปแบบ	มีอาคารสถานที่เฉพาะ เน้นที่ เทคโนโลยีและรูปลักษณ์ของการ นำเสนอ	ใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชน ใช้ การ “สื่อสาร” และเทคโนโลยีแบบ พื้นบ้าน
วิธีการและ กระบวนการ จัดทำ	ใช้ความรู้และผู้เชี่ยวชาญที่ เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์วิทยา โดยเฉพาะ มีการจัดตั้ง งบประมาณเพื่อการจัดตั้ง	ใช้ความรู้และ “นวัตกรรม” จาก ท้องถิ่นเน้นที่การมีส่วนร่วมร่วมใจ ของท้องถิ่น โดยอาศัยร่วมมือกับ ภายนอกบ้าง

ศูนย์วัฒนธรรมชุมชนชาวเล-แหล่งรวมมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

จากการสำรวจมรดกวัฒนธรรมในชุมชนชาวเล 33 แห่ง คณะวิจัยพบว่าชุมชนทั้งหมดยังมีเหลือมรดกวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นมอแกน มอกลาน และอุรักลาไวย์ แต่บางชุมชนขาดผู้ที่สนใจสืบทอดมรดกวัฒนธรรมเหล่านี้ และอาจจะส่งผลให้มรดกดังกล่าวสูญหายไปในที่สุด อย่างไรก็ตาม คณะวิจัยพบว่าหลายชุมชนมีการจัดสร้างศูนย์วัฒนธรรมหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้นแล้ว

“ศูนย์วัฒนธรรม” นี้สะท้อนออกมาในหลายรูปแบบ บ้างก็ประกอบไปด้วยห้องพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ห้องสมุดหรือมุมหนังสือ พื้นที่จัดแสดงกลางแจ้ง ลานกิจกรรม ห้องเรียนของชุมชน ฯลฯ และศูนย์วัฒนธรรมเหล่านี้มีชื่ออ้างอิงที่แตกต่างกัน เช่น “กระท่อมนิทรรศการ” หรือ “ศาลานิทรรศการ” ที่ชุมชนมอแกนที่หมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา “พิพิธภัณฑ์มอแกน-มอกลาน” ที่ชุมชนไทย-มอกลานท่าแป๊ะไ้ย้อย จังหวัดพังงา “ศูนย์วัฒนธรรมชาวเล” ที่ชุมชนมอกลานบ้านทุ่งหว้าจังหวัดพังงา “บ้านร้องเง็ง” และ “หอชาติพันธุ์” ที่ชุมชนอุรักลาไวย์ที่สังกาอู๋ จังหวัดกระบี่

ตารางแสดงศูนย์วัฒนธรรม สถานที่ และองค์กรสนับสนุน⁵

ชื่อศูนย์วัฒนธรรม	สถานที่	องค์กรที่สนับสนุน การสร้าง-จัดทำ
1. ศาลาวัฒนธรรมมอแกน	หมู่เกาะสุรินทร์ พังงา	โครงการนำร่องอันดามัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. พิพิธภัณฑ์มอแกน- มอแกลน	โรงเรียนเกียรติประชา ท่าแพะไย้อย พังงา	บ.ยูนิลีเวอร์- กระทรวงวัฒนธรรม
3. ศาลารุ่งอรุณ/ศาลากลุ่ม อนุรักษ์ถิ่น	บ้านทุ่งดาบ พังงา	รร. รุ่งอรุณ
4. กระดานนิทรรศการ มอแกน-มอแกลน	ซอยโกสต์ บ้านน้ำเค็ม พังงา	มูลนิธิชุมชนไทย
5. ศูนย์วัฒนธรรม บ้านทับตะวัน	บ้านทับตะวัน พังงา	เครือข่ายสลัมสี่ภาค, มูลนิธิชุมชนไทย
6. ห้องนิทรรศการ มอแกน ฮอลิเดย์ รีสอร์ท	บ้านทับตะวัน พังงา	มูลนิธิวิลลี่
7. ศูนย์วัฒนธรรมชาวเล ทุ่งหว้า	บ้านทุ่งหว้า พังงา	มูลนิธิชุมชนไทย
8. กระโจมเครื่องผูก และ ศาลาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	บ้านทับปลา พังงา	บุคคล
9. ศูนย์วัฒนธรรมชาวเล บ้านแหลมตุ๊กแก	บ้านแหลมตุ๊กแก ภูเก็ต	มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย
10. ศูนย์เรียนรู้โรงเรียน บ้านแหลมตง	บ้านแหลมตง กระบี่	มูลนิธิฟ้าเดียว

⁵ ข้อมูล ณ ปี พ.ศ. 2549

ชื่อศูนย์วัฒนธรรม	สถานที่	องค์กรที่สนับสนุน การสร้าง-จัดทำ
11. หอชาติพันธุ์- บ้านร่องแจ้ง	บ้านสังกาคู่ กระจับปี่	มูลนิธิชุมชนไทย
12. ศูนย์บริการ นักท่องเที่ยว	โรงเรียนบ้านเกาะอาดัง สตูล	โรงเรียนบ้านเกาะอาดัง- อบต.

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม คณะวิจัยได้พบว่าแต่ละชุมชนนั้นมีความสนใจ มีศักยภาพและความพร้อมในการสร้างศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นแตกต่างกันออกไป บางชุมชนยังรักษามรดกทางวัฒนธรรมไว้ได้มาก มีผู้อาวุโสและแกนนำชุมชนที่เห็นความสำคัญของวัฒนธรรม อีกทั้งมีกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่สนับสนุนงบประมาณและสร้างกระบวนการชุมชน แต่ทว่าในหลายชุมชน มรดกทางวัฒนธรรมแทบจะสูญหายไปพร้อมกับคลื่นสึนามิ ทั้งวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมในรูปประเพณีปฏิบัติ ไม่มีคนรุ่นใหม่มาสานต่อชนบประเพณี ด้วยวิถีชีวิตที่ต้องก้าวเดินฝ่ากระแสคลื่นโลกาภิวัตน์และความสำคัญของปากท้องที่ต้องมาก่อน ความสำคัญของกิจกรรมทางวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องรองลงมา

อย่างไรก็ตาม คณะวิจัยได้พบว่า จิตวิญญาณความเป็นชาวเลขของชุมชนส่วนใหญ่ยังคงมีอยู่อย่างเต็มเปี่ยม เมื่อผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของตนได้เข้ามาชมและรับฟังสื่อภาพและเสียงที่คณะวิจัยนำไปฉาย ส่วนใหญ่ก็แสดงความคิดเห็นว่าอยากให้มีการสืบสานงานวัฒนธรรมต่อไป และหลายคนยินดีแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านให้ทีมงานถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวเก็บไว้ตลอดจนไปหาเครื่องมือเครื่องใช้แบบดั้งเดิมที่ตนมีอยู่มาให้คณะวิจัยดูอีกด้วย ผู้อาวุโสและแกนนำใน

ชุมชนต่างกังวลว่าคนรุ่นใหม่จะไม่ให้ความสำคัญ แต่ในขณะเดียวกัน คณะวิจัยก็พบว่าในหลายชุมชนมีคนรุ่นใหม่ที่มีพลังและต้องการฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านนี้ อีกทั้งยังต้องการสร้างศูนย์วัฒนธรรมของชุมชน ด้วย

ประการสำคัญที่สุด เรามีโอกาสสร้างศูนย์วัฒนธรรมโดยพิจารณาแต่เพียงโครงสร้างพื้นฐานเพียงประการเดียว การ “สร้าง” ศูนย์วัฒนธรรมต้องเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไป มีการเรียนรู้สืบค้นข้อมูลประวัติชุมชน เก็บรวบรวมเครื่องมือวัตถุโบราณไว้ ตลอดจนสร้างกลุ่มและทำงานทางความคิด กับชุมชนในเรื่องวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ การมีส่วนร่วมของชุมชน ต้องเป็นหลัก เพราะชุมชนควรจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของในศูนย์วัฒนธรรม ท้องถิ่นและขับเคลื่อนกิจกรรมในศูนย์ วัฒนธรรมด้วยตนเอง

บทบาทและความสำคัญของการมี “ศูนย์วัฒนธรรม” ของ กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล

ก่อนที่จะพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น เราต้องมีคำถามเบื้องต้น ก่อนว่าจะพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมไปทำไม มีวัตถุประสงค์อย่างไร ศูนย์ วัฒนธรรมนี้จะมีบทบาทและความสำคัญอย่างไรสร้างขึ้นเพื่อใคร จะทำ รูปแบบใด สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลแล้ว ศูนย์วัฒนธรรมไม่ควรเป็น เพียงแต่ “สถานที่” หรือ “สิ่งปลูกสร้าง” แต่ต้องเป็นสถานที่ที่สามารถ ถ่ายทอดเนื้อหา สาระ คุณค่าทางจริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ปรัชญาของ วัฒนธรรมท้องถิ่น

ชาวเลทั้งสามกลุ่มเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ด้อยโอกาส ถูกกดขี่ กีดกัน และถูกเลือกปฏิบัติ ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากอคติทางชาติพันธุ์ที่สืบทอดมา ยาวนาน (นฤมล 2546) ในขณะเดียวกันกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ยังได้รับแรง กดดันจากการพัฒนาในรูปแบบต่างๆในปัจจุบัน ดังนั้น การพัฒนาศูนย์วัฒนธรรม ชาวเลจึงไม่ควรจะเป็นเพียงกระบวนการและเป้าหมายในตัวเองเท่านั้น แต่ ควรจะกลายเป็นกระบวนการที่สร้างนวัตกรรม คือการก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงของสังคมใหญ่และสังคมชาวเลเองในแง่ที่จะทำให้เกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การสร้างเสริมความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของ ชาติพันธุ์ และการเห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม

ดังนั้น การวางแผนหรือการกำหนดงบประมาณเพื่อก่อสร้าง “ศูนย์ วัฒนธรรม” ที่เป็นอาคารสถานที่โอ่อ่าถาวรไว้เก็บรวบรวมมรดกที่มีคุณค่าใน ชุมชน ในขณะที่ผู้คนและชุมชนเองกำลังถูกเบียดขับจากอคติและแรงกดดัน ต่างๆ หรือกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานและ สิทธิทางวัฒนธรรม กลับเป็นเรื่องที่จะทำให้เกิดความอับอายต่อชุมชนเอง และประเทศชาติมากกว่าที่จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจ (นฤมล 2549) ใน สายตาของภาคประชาชนและแม้แต่ชุมชนเองนั้น งบประมาณในส่วนที่จะมา ก่อสร้างอาคารหรือจัดทำศูนย์วัฒนธรรมควรจะนำมาสร้างความมั่นคงของ ชีวิตและความภาคภูมิใจให้กับผู้คนในชุมชนเสียก่อน

นอกจากจะมีบทบาทและความสำคัญในการสงวนรักษาอนุรักษ์ จัด แสดง และให้การศึกษามรดกทางวัฒนธรรมแล้ว ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล ควรจะก่อให้เกิดกระบวนการต่างๆ ดังนี้

1. การสร้างความเข้าใจในวัฒนธรรมชาวเลและการจัดอคติทางชาติพันธุ์ การสร้างความภาคภูมิใจและความมั่นใจแก่ชุมชน ชุมชนชาวเลส่วนใหญ่กำลังเผชิญปัญหาใหม่ๆ ทั้งเรื่องการไร้กรรมสิทธิ์ที่ดิน การขาดความมั่นคงเรื่องที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำมาหากินที่หดแคบลงและหากินได้ยากขึ้นทุกที คุณภาพชีวิตที่ตกต่ำลงในขณะที่วิถีบริโภคกำลังเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันปัญหาเก่าที่ยังรบกวนจิตใจจนกลายเป็นมาลาเรียของสังคมใหญ่ก็ยังดำรงอยู่ นั่นก็คือการรังเกียจเดียดฉันท์และการเลือกปฏิบัติ แม้ว่าในปัจจุบันนั้นการดูถูกดูแคลนชาวเลลดลงไปบ้างแล้ว แต่ก็ต้องยอมรับว่าอคติทางชาติพันธุ์ที่มีมาแต่เดิมนั้นส่งผลให้ชาวเล พยายามหลงลืมและละเลยภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง

ชาวเลทั้งสามกลุ่มมีภาษาที่บ่งบอกถึงความเป็นกลุ่มของตัวเอง แต่ชาวเลส่วนใหญ่ก็พยายามปรับตัวให้เข้ากับสังคมภายนอกทั้งการแต่งกายและการพูดจา เพราะกลัวคนอื่นรังเกียจ ดังที่ชาวมอแกลนคนหนึ่งเล่าว่า “เวลาไปข้างนอก [ชุมชน] จะพยายามทำตัวเหมือนคนไทยทั่วไป เพราะถ้าแสดงตัวว่าเป็นมอแกลน คนอื่นก็จะรังเกียจหรือดูถูก ถ้าคนไทยพาออกไปข้างนอกจะห้ามคนมอแกลนพูดภาษาตัวเอง เพราะคนพาไปจะอาย คือคนอื่นจะเหมารวมคนพาไปว่าเป็นคนมอแกลนด้วย” และ “คนรุ่นหลังจะไม่ค่อยพูดภาษามอแกลนแล้ว เพราะคิดว่าเป็นภาษาที่ต่ำต้อย”

ดังนั้น การพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมจะต้องพุ่งเป้ากระบวนการรื้อฟื้นความภาคภูมิใจในความเป็นชาวเลและการพัฒนาความมั่นใจในตนเองให้กับชุมชนด้วย

2. การสร้างความตระหนัก เรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนในท้องถิ่น ในขณะที่

ที่มีการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ความภูมิใจของชุมชน ก็ต้องมีการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย ประวัติความเป็นมาของหลายชุมชนสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนระหว่างชาวเลและกลุ่มอื่นๆ ยกตัวอย่างเช่นที่หมู่บ้านท่าเป๊ะไย่บนเกาะพระทอง ซึ่งชื่อหมู่บ้านก็บ่งชี้ว่ามีการตั้งถิ่นฐานโดยชาวจีน และในหมู่บ้านก็มีทั้งมอแกนและไทยเข้ามาทำเหมืองแร่ ทำประมง และทำสวนมะพร้าว

แม้ว่าจะมีสมาชิกจากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ แต่นับว่าชุมชนบนเกาะพระทองเป็นชุมชนที่มีความกลมกลืนกัน ไม่มีการกีดกันหรือดูถูกดูแคลนเท่ากับเมื่อชาวมอแกนเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับคนบนฝั่ง ทั้งนี้ เนื่องจากผู้คนในรุ่นวัยกลางคนถึงวัยชราได้มีโอกาสทำมาหากิน ทำเหมือง เพาะปลูก และประมงมาเหมือนๆ กับชาวมอแกน และถือว่าเป็นคนหมู่บ้านเดียวกัน เด็กๆ ก็โตขึ้นมาด้วยกันเข้าโรงเรียนเดียวกัน แม้กระทั่งคนที่เป็ “เถ้าแก่” หรือ “นายหัว” ก็ดีต่อมอแกน เถ้าแก่สมัยก่อนได้สอนลูกหลานว่าไม่ให้ทำร้ายและดูถูกดูแคลนชาวมอแกนและมอแกน (โอลิเวียร์และคณะ 2549:168)

การพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมในชุมชนที่มีความหลากหลายของวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ ควรจะเน้นย้ำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มการปฏิสัมพันธ์ การช่วยเหลือการพึ่งพากัน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและเกื้อกูลกัน การนำเสนอภาพของ “พหุวัฒนธรรม” ซึ่งจะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมและรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของศูนย์วัฒนธรรมนี้มากขึ้นด้วย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือโครงการฟื้นฟูชุมชนบนเกาะลันตา ที่ดำเนินงานโดยมูลนิธิชุมชนไทยโดยการสนับสนุนของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ซึ่งเน้น “ความเป็นคนเกาะเดียวกัน” ซึ่งก่อให้เกิดความสามัคคีและเครือข่ายการ

ทำงานระหว่างชุมชนที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นไทยพุทธ อิสลาม จีนและชาวเลอุรักลาไวย

3. การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน การเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชน และการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนชาวเล ในภาพรวมแล้ว การพัฒนาและจัดการศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนชาวเลที่ผ่านมานั้น ได้รับแรงกระตุ้นและการสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณและการดำเนินงานจากบุคคลหรือองค์กรภายนอก ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนยังขาดความพร้อมในการพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมด้วยตนเอง ในหลายชุมชน ชาวบ้านไม่ค่อยให้ความสำคัญกับกิจกรรมด้านวัฒนธรรม และหลายคนไม่ได้รับรู้และเข้าใจว่า ศูนย์วัฒนธรรมที่กำลังสร้างขึ้นนี้จะมีคุณค่าและความหมายกับพวกเขาสักเท่าใด

บทเรียนที่ชัดเจนคือการสร้าง “พิพิธภัณฑ์มอแกน” ที่โรงเรียนเกียรติประชา หมู่บ้านท่าแป๊ะไยยะ เกาะพระทอง จังหวัดพังงา ครูที่โรงเรียนกล่าวถึงพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่ที่โรงเรียนว่าไม่ค่อยได้รับความสนใจจากคนในชุมชน โดยปกติห้องที่จัดเป็นพิพิธภัณฑ์นั้นก็ปิดไว้ จะเปิดก็ต่อเมื่อมีบุคคลภายนอกมาขอชม ส่วนเด็กชาวมอแกนในโรงเรียนเองก็ไม่ได้สนใจเพราะสิ่งที่แสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์นั้นก็คือวิถีชีวิตประจำวันของเขาเองอยู่แล้ว เช่น อุปกรณ์การประมง ในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์นี้จึงให้ประโยชน์กับบุคคลภายนอกที่มาขอชมหรือมาเก็บข้อมูลมากกว่ากับชุมชนหรือโรงเรียน ดังนั้น การพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมจึงควรจะเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน แม้ว่าจะต้องใช้เวลาและความพยายามอย่างยิ่งยวดเนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่เห็นประโยชน์ของการมีศูนย์วัฒนธรรม นอกจากนั้นยังต้องมีกิจกรรมและการจัดรูปแบบการศึกษาเรียนรู้ให้เชื่อมโยงกับศูนย์วัฒนธรรมนี้อย่างต่อเนื่อง

การสร้างการมีส่วนร่วมนี้ต้องให้ความสำคัญกับหลายๆ กลุ่มในชุมชน คณะวิจัยพบว่ากลุ่มคนเฒ่าคนแก่มีความรู้และความผูกพันในวัฒนธรรมดั้งเดิม ในขณะที่เด็วกันกลับขาดเรี่ยวแรงและความคิดริเริ่มที่จะรักษามรดกวัฒนธรรมของตน ส่วนคนรุ่นใหม่มีศักยภาพ มีเรี่ยวแรงและความคิดริเริ่มแต่ขาดแรงจูงใจและขาดความรู้เกี่ยวกับงานด้านวัฒนธรรม ดังนั้น การผสมผสานจุดแข็งของแต่ละกลุ่มจะทำให้เกิดพลังร่วม (synergy) ที่จะมีแรงขับเคลื่อนและทำให้เกิดความสามัคคีกันมากขึ้น

นอกจากนั้น การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนยังเป็นสิ่งที่จำเป็นเพราะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน โดยปกติแล้ว ชาวเลกลุ่มย่อยๆ นั้นมีการเดินทางไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกันอยู่เสมอ เช่น กลุ่มมอแกนก็มักจะรู้จักมักคุ้นกันดีภายในกลุ่ม แม้ว่าจะมาจากเกาะที่ห่างไกลกัน หรือกลุ่มมอแกนซึ่งมีถึง 15 ชุมชน ก็ยังรู้จักหรือคุ้นหน้าคุ้นตากัน ส่วนชาวอุรักลาไวย์นั้นก็มีการเดินทางไปร่วมพิธีลอยเรือข้ามกลุ่มและมีการแต่งงานระหว่างชาวอุรักลาไวย์ในต่างชุมชนอยู่เสมอ

ในรุ่นหลังๆ นี้ สายสัมพันธ์ระหว่างชุมชนเริ่มจะลดลง เพราะต่างก็เผชิญปัญหาเรื่องการทำมาหากิน เรื่องที่ดิน ฯลฯ ทำให้การเยี่ยมเยียนพบปะกันระหว่างชุมชนนั้นจำกัดลง ดังนั้น การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนนอกจากจะเป็นการรื้อฟื้นและกระชับความสัมพันธ์ภายในกลุ่มย่อย (และระหว่างกลุ่มย่อย) แล้ว ยังจะเป็นการกระตุ้นเกี่ยวกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมทางอ้อม อาทิเช่น การจัดงานฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมที่หมู่บ้านมอแกนทับตะวัน ที่ทำให้ชาวมอแกนจากที่ต่างๆ ได้มารวมตัวกันและแสดงออกถึงศิลปะการแสดงของตนเอง และกระตุ้นให้เยาวชนอยากจะได้

ทอดคิดปะเพลงร้อง และการร่ำรำที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มมอแกน เพื่อที่จะได้มีโอกาสแสดงออกให้เพื่อนๆ และญาติต่างชุมชนได้ชมบ้าง

4. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่เน้นเรื่องวัฒนธรรม มนุษย์นิเวศ และจิตวิญญาณ สังคมยุคโลกาภิวัตน์ในปัจจุบันมีวิถีชีวิตที่เน้นหนักไปใน เรื่องการเศรษฐกิจ การบริโภค และการเสพ “ความสุข” ที่แฝงมาในรูปของ “สินค้า” ต่างๆ ในขณะที่สังคมเมืองกำลังจะถูกกลืนหายไป ในกระแสดังกล่าว สังคมชนบทหลายแห่งยังเป็นแหล่ง ความหวังที่จะทำให้เกิดการรื้อฟื้นเรื่องของวัฒนธรรม มนุษย์นิเวศ และจิตวิญญาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมชาวเลที่ยังเหลือบางส่วนเลี้ยวที่มีวิถีที่ผูกพันและสอดคล้องกับธรรมชาติ การให้ความสำคัญกับเพื่อนร่วมชุมชน การเอื้อเฟื้อและการแบ่งปัน การมีวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายพอเพียง และการมองข้ามผลตอบแทนที่เป็นตัวเงิน

การพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวเลจึงควรจะผนวกกับกิจกรรมด้านการกล่อมเกลாதงด้านสังคม และการเรียนรู้แบบซึมซาบในเรื่องของวัฒนธรรมและจิตวิญญาณทั้งสำหรับชาวบ้านในชุมชนและสำหรับสังคมภายนอกที่จะเข้ามาเรียนรู้จากชุมชน

ที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่ามีบุคคลหรือสถาบันที่มีแนวคิด “ก้าวหน้า” มีการนำครูหรือเยาวชนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเด็กๆ และผู้ใหญ่ในชุมชนชาวเล อาทิเช่น

- Youth Expedition Project ภายใต้ Singapore International Foundation ประเทศสิงคโปร์ร่วมกับโครงการนำร่องอันดามัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดกิจกรรมการทำงานร่วมกันระหว่างเยาวชนสิงคโปร์และเยาวชนไทยเพื่อเรียนรู้เรื่อง

ชุมชนมอแกนและพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะผ่านงาน
อาสาสมัครที่**หมู่บ้านไทรเอน หมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัด
พังงา** (เมษายน 2547)

- โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพฯ สนับสนุนงบประมาณในการ
สร้างศาลาการเรียนรู้ที่**ชุมชนมอแกน บ้านทุ่งตาบ
เกาะพระทอง จังหวัดพังงา** และให้ครูในโรงเรียนเข้ามา
แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชาวบ้านและเด็กๆ ในชุมชน (2548-
2550)
- โรงเรียนนานาชาติ The Regent International School ซึ่ง
ตั้งอยู่ที่เมืองพัทยา สนับสนุนงบประมาณในการก่อสร้าง
ศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่ **โรงเรียนบ้านแหลมตง เกาะพีพี
จังหวัดกระบี่** โดยวางแผนจะจัดงบประมาณส่วนหนึ่งเพื่อ
เตรียมอุปกรณ์สำหรับ Internet และ Video Conference
เพื่อที่นักเรียนโรงเรียนนานาชาติจะได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับ
นักเรียนโรงเรียนบ้านแหลมตงผ่านสื่อสมัยใหม่เหล่านี้
(ข้อมูล ณ 2549)

หากถามว่าทำไมนักเรียนในเมืองใหญ่และนักเรียนนานาชาติเหล่านี้
จะต้องมาเรียนรู้กับชนเผ่าที่เคยถูกเหยียดว่า “ไร้การศึกษา ยากจนข้นแค้น?”
ก็คงจะได้คำตอบว่าชุมชนเหล่านี้ยังมีผู้คนที่มีความรู้ มีเอกลักษณ์พิเศษ และมี
วิถีวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยมิติทางจิตวิญญาณและความเคารพนับถือต่อ
ธรรมชาติ แต่ทว่ากลุ่มที่เห็นคุณค่าและต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีของชุมชน
ชาวเลยังมีจำนวนน้อย ดังนั้น การพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น จึงควรจะ

ผนวกกับกระบวนการพัฒนาให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เน้นเรื่องวัฒนธรรม มนุษย์นิเวศ และจิตวิญญาณด้วย

5. การปกป้องคุ้มครองวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล และการส่งเสริมสิทธิทางวัฒนธรรม กระบวนการพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมจะต้องทำความเข้าใจกับการปกป้องคุ้มครองวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล และการส่งเสริมสิทธิทางวัฒนธรรม ชาวเลในหลายชุมชนกำลังสูญเสียสิทธิในด้านต่างๆ เช่น กรรมสิทธิ์ที่ดิน และสิทธิในการทำประมงในพื้นที่ที่เคยทำมาหากินมาตั้งแต่บรรพบุรุษ การสร้างศูนย์วัฒนธรรมที่เป็นอาคารโอ้อาถาวร ในขณะที่ที่พักอาศัยของชาวบ้านในหลายๆ ชุมชนกำลังถูกไล่อื้อนั่นคงจะเป็นเรื่องที่น่าสังเวช ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งที่ชาวเลหลายกลุ่มกำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้คือสถานที่ตั้งของศาลศักดิ์สิทธิ์หรือศาลเคารพอยู่ภายใต้กรรมสิทธิ์ที่ดินของคนภายนอก ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำพิธีและการเข้าไปไหว้เคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น ควรจะมีการผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาระยะนี้และป้องกันปัญหาในอนาคตโดยใช้แนวคิดโฉนดร่วมของชุมชน

ศาลเคารพของชุมชนสะป้า นอกจากจะไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินแล้ว ยังกลายเป็นที่จอดรถยานยนต์ ที่ทิ้งขยะและที่วางอะไหล่ของร้านซ่อมรถยนต์

ภาพป้าย “อย่าเพิ่งไถก่อน พวกเราไม่มีที่นอน” หน้าบ้านของชาวมอแกนที่หาดราไวย์ บ้านจำนวน 6 หลังเกือบถูกรื้อย้ายเนื่องจากการขยายถนนสี่ช่องทางจราจร ในขณะที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินและขาดความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย

ส่วนในเรื่องการทำมาหากินนั้น พื้นที่การทำประมงของชาวเลถูกจำกัดมากขึ้น ดังนั้น ควรจะมีการปกป้องคุ้มครองในด้านอาชีพ โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มที่ยังทำประมงแบบดั้งเดิม ชาวเลส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการสร้างและใช้เครื่องมือที่เรียบง่าย มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จังหวะของธรรมชาติ ชนิดของสายพันธุ์ ถิ่นที่อยู่ และลักษณะเฉพาะของสัตว์ทะเล (พลาเดช 2546) ดังนั้น ชาวเลกลุ่มนี้จึงทำประมงแบบยั่งยืนที่ไม่ทำให้เกิดการทำลายล้างทรัพยากร อาชีพประมงแบบดั้งเดิมเช่นนี้ควรจะได้รับ ความคุ้มครองและส่งเสริม และนั่นหมายถึงว่า การเก็บหาและล่าสัตว์ทะเลโดยวิธีที่ไม่ทำลายล้างน่าจะเป็นที่ยอมรับและได้รับการช่วยเหลือช่วยให้ทำได้แม้ในพื้นที่คุ้มครอง (protected area) เพื่อที่ชาวเลจะได้ไม่ถูกผลักดันให้กลายเป็นแรงงานไร้ฝีมือหรือรับจ้างทั่วไป และขาดโอกาสในการสืบทอดวิถีวัฒนธรรมของชนเผ่าทางทะเล

ชาวเลมอแกนที่เกาะสุรินทร์กับงานรับจ้างเก็บขยะ (สำหรับผู้ชาย)
และล้างชาม สับหมู แกะเปลือกกุ้ง (สำหรับผู้หญิง) ซึ่งเป็นงานที่ค่อยๆ ดึงชาวมอแกน
ออกจากความรู้พื้นบ้านและวิถีดั้งเดิมสู่แรงงานไร้ฝีมือ

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่าการสนับสนุน เบื้องต้นอาจจะออกมาในรูปแบบของ**ทุนหรืองบประมาณ**เพื่อดำเนินกิจกรรมสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม เช่น

- การกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมหรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น โดยการศึกษาวิจัยข้อมูลท้องถิ่น รวบรวมวัตถุสิ่งของที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมหรือการจักสานเครื่องมือเครื่องใช้สมัยก่อน การสร้างเรือหรือเรือจำลองแบบดั้งเดิม เพื่อที่จะได้เป็นวัตถุประกอบการเรียนรู้ในศูนย์วัฒนธรรมหรือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- การจัดฝึกสอนดนตรีและการรำร้องแอ็ง ให้กับเยาวชน รวมทั้งจัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนเพื่อส่งเสริมความภาคภูมิใจทางวัฒนธรรม ซึ่งในการนี้ คงจะต้องมีการจัดหาเครื่องดนตรีดั้งเดิมของชุมชน เช่น รำมะนา ฆ้อง ฉิ่ง กรับ ซอ (ไวโอลิน) เพราะภัยสึนามิทำให้อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ และเครื่องดนตรีเก่าๆ เสียหายหรือสูญหายไป หรือในบางชุมชน อุปกรณ์และเครื่องดนตรีเหล่านี้ก็ทรุดโทรม เสียหาย หรือถูกฝังไปพร้อมกับศพของเจ้าของตามความเชื่อดั้งเดิมของชาวเล

เมื่อมีศูนย์วัฒนธรรม หรือมีแนวคิดในการพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมแล้ว ก็ควรจะมีแผนต่อเนื่องเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม มีการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงกับศูนย์วัฒนธรรม และหากชุมชน

ได้ยกระดับความพร้อมและมีศักยภาพในการจัดการแล้ว อาจจะพัฒนาการ
ท่องเที่ยวโดยเชื่อมโยงกับศูนย์วัฒนธรรมได้อีกด้วย

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศูนย์วัฒนธรรม

กิจกรรมเกี่ยวกับศูนย์วัฒนธรรมที่ควรจะต้องอย่างสม่ำเสมอและ
ต่อเนื่องคือการจัดนิทรรศการหมุนเวียนภายในศูนย์วัฒนธรรม และมีการจัด
นิทรรศการ “สัญจร” เพื่อให้ผู้คนในชุมชนอื่นๆ ได้รู้จักและเรียนรู้เกี่ยวกับ
วัฒนธรรมชุมชน

กิจกรรมอีกอย่างหนึ่งคือจัด“วันนัดพบ”ทางวัฒนธรรมของชาวเล
กลุ่มต่างๆ เพื่อที่จะมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสดงออกซึ่งศิลปะ เพลงร้อง
การรำรื่องแรง ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมชาวเล
รวมถึงเห็นว่าการแสดงวัฒนธรรมเหล่านี้ยังมีคนทั้งในและนอกชุมชนที่สนใจ
และให้ความสำคัญไม่น้อย ในหลายประเทศ มีการจัด National Aboriginal
Day เพื่อให้ชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิมได้แสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรมของตน ทั้ง
ในแวดวงของชนเผ่าพื้นเมืองด้วยกันและต่อสาธารณชน ส่วนสถาบัน
Smithsonian แห่งสหรัฐอเมริกาที่มีการจัด Folk life Program เพื่อให้ชุมชน
พื้นบ้านได้แสดงออกถึงวิถีวัฒนธรรมพื้นบ้าน

การจัดกิจกรรมดังกล่าวจะต้องเริ่มในกลุ่มย่อย (กลุ่มของชาว
มอแกน หรือมอแกลน หรืออูรักลาไวกัย) ก่อนแล้วจึงขยายมาสู่การรวมชาวเล
ทุกกลุ่มเข้าด้วยกัน หลังจากนั้นจึงจะค่อยๆ พัฒนามาเป็นกิจกรรมที่ให้
สาธารณชนได้เข้าร่วม เพราะหากจัดเป็นงานขนาดใหญ่ขึ้นโดยที่ไม่ได้เตรียม
ความพร้อมของชุมชนและสาธารณชนแล้ว ก็อาจจะออกมาในรูปของการ
ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ขาดจิตสำนึกต่อศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจของ

ชุมชน (เพราะการส่งเสริมการท่องเที่ยวจะถือว่านักท่องเที่ยวหรือ“ลูกค้า”เป็นใหญ่) และอาจจะเกิดปรากฏการณ์ “การทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า” (commoditizing culture) ในที่สุด

ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นกับการศึกษาและการเรียนรู้ผ่านระบบโรงเรียน และสื่อต่างๆ

ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็น“สื่อ” ในการเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนและผู้อื่น ดังนั้น จึงควรจะมีการจัดการเรียนการสอน หรือการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ใช้ประโยชน์จากศูนย์วัฒนธรรมนี้ ในปัจจุบัน มีปัจจัยหลายประการทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่ส่งผลต่อการไม่ให้ความสำคัญในเรื่องวัฒนธรรมท้องถิ่นเท่าที่ควร ดังเช่น การทำมาหากินและปากท้องของผู้คน ความนิยมในบทเพลงยุคใหม่ของกลุ่มวัยรุ่น อิทธิพลของศาสนาใหม่ที่เข้ามา รวมถึงนโยบายด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นจากผู้บริหารระดับสูง เป็นต้น ดังที่ชาวคูร์กลาไว้อยู่ได้สะท้อนว่าผู้บริหารด้านการศึกษาบางแห่งนำการร่วมนาฏศิลป์มาสอนในโรงเรียนแทนร้องเง็ง ทำให้ศิลปะพื้นบ้านของตนถูกลดบทบาทลงไป สิ่งเหล่านี้จึงมีผลต่อการยึดถือปฏิบัติในจารีตประเพณีดั้งเดิมได้เช่นกัน เพราะฉะนั้นแล้วการเชิดชูและนำศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ามาบรรจุอยู่ในหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนก็เป็นเรื่องสำคัญอย่างมาก

ประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งมีประชากรเป็นชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิมได้ก้าวไปไกลเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและแผนการเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรมของชนพื้นเมือง หน่วยงานของรัฐได้ผลิตสื่อการเรียนรู้และสนับสนุนทุนในการผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ซึมซับและเห็นคุณค่าเกี่ยวกับ

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความสำคัญของชนเผ่าพื้นเมือง
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

**First Nations People
of Canada**

Who are the First Nations people of Canada?
First Nations people are descendants of the original inhabitants of Canada who lived here for many thousands of years before explorers

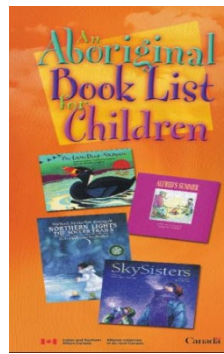
Canadian fact facts
 First Nations people of Canada are the people who used to be called "Indians," but this term is now considered incorrect by some. Early explorers thought they were in India when they landed in North

of our rich Canadian history. When the census was taken in 2001, 1,319,890 people in Canada reported having Aboriginal ancestry, which is 4.5 percent of the Canadian population.

ภาพส่วนหนึ่งจากหนังสือสำหรับเด็กในประเทศแคนาดา แนะนำให้รู้จักชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิมหรือที่เรียกกันว่า "First Nations" ซึ่งเป็นชื่อที่สะท้อนให้เห็นถึงการเคารพและให้เกียรติว่าเป็นคนกลุ่มแรกที่อาศัยอยู่ก่อนที่ชาวตะวันตกจะเข้ามาบุกเบิกดินแดนนี้ในระยะต่อมา

รูปวาดแสดงวิถีการทำมาหากินของชนเผ่าพื้นเมืองอินูอิตที่อาศัยแถบขั้วโลก
(ภาพจาก Far North Food: From Arctic Char to Processed Snacks, Minister of Indian Affairs and Northern Development Ottawa, 2003)

ตัวอย่างหนังสือสำหรับเด็กที่มีภาพประกอบและ
สีสันสดใสดึงดูดความสนใจให้เด็กๆ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับเพื่อนร่วมชาติที่เป็นชนเผ่าพื้นเมือง

ภาพหน่วยงานด้านการจัดการและการอนุรักษ์ที่ดินของประเทศออสเตรเลียให้ความสำคัญกับ
วิถีพึ่งพาธรรมชาติของชนเผ่าพื้นเมือง โดยมีโครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น
การเรียนรู้เกี่ยวกับป่าและพื้นที่ใกล้เคียงจากชนพื้นเมือง (*Exploring Woodlands with
Nyonggars, Department of Conservation and Land Management*)

การพัฒนาการเรียนการสอนและรูปแบบของการเรียนรู้ในระบบนี้ เป็นการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันระหว่างกลุ่มต่างๆอย่างกลมกลืนและสันติมากกว่าจะเน้นที่ “ความแปลก” “ความแตกต่าง” และ “ความลึกลับ” ดังสภาพที่เป็นอยู่ปัจจุบัน นอกจากนี้ความตระหนักเรื่องวิถีวัฒนธรรมชนเผ่าแล้ว หน่วยงานรัฐอื่นๆที่แม้จะไม่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษาหรือวัฒนธรรมก็ยังมีแผนงานและโครงการเกี่ยวกับการสนับสนุนวิถีชีวิตและความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชนเผ่า

ส่งท้าย

ทุกวันนี้ชาวเลรุ่นใหม่มีโอกาสเปิดรับสื่อภายนอกได้อย่างเต็มที่โดยผ่านทางวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ ฯลฯ ก่อให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและกระแสความทันสมัยจากภายนอกเข้ามาสู่ชุมชนอย่างหนัก ส่งผลให้สภาพสังคมและวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

ด้วยเหตุนี้องค์ความรู้ที่มีคุณค่าในชุมชน รวมทั้งวิถีวัฒนธรรมเดิมๆ จึงถูกละเลยและขาดการยอมรับ คนรุ่นหลังมองสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นความล้าสมัย การไม่มีตัวแทนสืบต่อศิลปะอันทรงคุณค่านี้จึงส่งผลให้สายใยแห่งการเชื่อมโยงระหว่างอดีตสู่ปัจจุบันสูญสลายไปอย่างน่าเสียดาย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ชุมชนและหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องจะต้องตระหนักถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า รวมทั้งกระตุ้นให้คนรุ่นหลังได้มีส่วนร่วมในการสืบทอดมรดกอันทรงคุณค่าเหล่านี้

นอกจากการศึกษาเรียนรู้ทั้งในและนอกระบบแล้ว สื่อมวลชนและสื่อท้องถิ่นก็ควรจะนำเสนอข่าวสารข้อมูลทางวัฒนธรรมของชาวเลทั้งสาม

กลุ่มให้ปรากฏแก่สาธารณะมากกว่านี้ด้วย โดยอาจนำเสนอในรูปแบบสารคดี หนังสือ นิตยสาร บทความ นำเสนอผ่านสื่อวิทยุชุมชน โทรทัศน์ เป็นต้น และที่สำคัญ หากชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรม เป็นผู้ผลิตสื่อด้วยตัวเองแล้ว จะทำให้พวกเขาเกิดความเป็นเจ้าของและมีพลังในการสร้างสรรค์งานทางวัฒนธรรมมากกว่านี้ โดยต้องทำไปพร้อมกับการหาเวทีในการแสดงออกและสร้างรายได้เสริมให้ชุมชนในการขับเคลื่อนกิจกรรมเหล่านี้ด้วย เหล่านี้จะส่งผลให้วัฒนธรรมชุมชนมีความยั่งยืนและเข้มแข็งต่อไป

บรรณานุกรม

- นฤมล อรุโณทัย. 2546. “เพื่อความเข้าใจในมอแกน ความรู้และมายาคติเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเล” ใน **ชาติพันธุ์และมายาคติ**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- _____. 2549. “กลุ่มชาติพันธุ์ทางทะเลชายแดนและชายขอบ -- การสร้างความมั่นใจและความมั่นคง” *ประเทศไทยกับความมั่นคงของมนุษย์ จากปัญหาสู่พลังภาคี เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติ เรื่องประเทศไทยกับความมั่นคงของมนุษย์ จุดยืนและก้าวต่อไป* โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 8-9 พฤษภาคม 2549 โรงแรมปรินซ์พาเลซ กรุงเทพฯ.
- ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันต์กุล. 2548. **สถานภาพพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย**. บทความเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑสถาน

- พลาเดช ฌ บ่อมเพชร. 2546. **โลกของชาวมอแกน มองจากความรู้
พื้นบ้านเกี่ยวกับทะเลและพื้นที่ชายฝั่ง.** วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. 2548. **ประสบการณ์ทำงานพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อ
สร้างสำนึกชุมชน.** บทความเกี่ยวกับงานพิพิธภัณฑ์.
- ศิริพร ศรีสินธุ์ไธ และอุษณีย์ พรหมสุวรรณ. 2543. **พลวัตและความหมาย
ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วง
อำเภอบ้านโป่ง จังหวัด ราชบุรี และพิพิธภัณฑ์บ้านเขายี่สาร
อำเภออัมพวา จังหวัด สมุทรสงคราม.**
- สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2549. **โครงการศึกษาเพื่อหา
แนวทางการพัฒนาศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์
ชาวเล.** กรุงเทพฯ: สถาบัน.
- โอลิเวียร์ แฟร์ราวี, นฤมล หิณชี่ระนนันท์, กุลทรัพย์ อุดพั้ว, และ
จาคส์ อิวานอฟ. 2548. **คลื่นแห่งความยุ่งยากบนเกาะพระทอง.**
กรุงเทพฯ: อมรินทร์.